

درس ۱: معنا و مفهوم ناحیه

قبل از اینکه وارد اصل مطلب شویم لازم است که مطالب پایه از جغرافیا، که در سال قبل فرا گرفتیم با هم مرور کنیم :

- ۱- اساس علم جغرافیا بر مکان و موقعیت جغرافیایی استوار است.
- ۲- بر اساس موقعیت جغرافیایی هر مکان دارای ویژگی های خاصی از نظر ویژگی های طبیعی مانند آب و هوا و ... و ویژگی های انسانی مانند نوع فعالیت اقتصادی و مانند آن است.

مثلاً نواحی شمال ایران در کناره دریای خزر به خاطر عرض جغرافیایی و موقعیت نسبی نسبت به کوههای البرز دارای شرایط آب و هوایی خاصی هستند که بر اساس آن نوع فعالیت اقتصادی مردم هم شکل گرفته است به نحوی که با نواحی مجاور شان متفاوت اند.

شکل ۱- تقسیم بندی ایران بر اساس نواحی آب و هوایی

ناحیه

یکی از مفاهیم اساسی در دانش جغرافیا ناحیه است برای درک مفهوم ناحیه ابتدا لازم است نکاتی چند را بیاموزیم :

- ۱- هر مکان در روی زمین دارای ویژگی های خاصی است و میان اجزاء هر پدیده یا مکان جغرافیایی نوعی پیوستگی و هماهنگی وجود دارد که آن را از مکان های دیگر متمایز می سازد .
- ۲- در این راستا مطالعه تفاوتها و شباهت های مکان های مختلف یکی از کارهای جغرافیدانان است .
- ۳- مکان های دارای ویژگی های مشابه همان نواحی هستند.

شکل ۲- میناب در ناحیه گرم و شرجی با ویژگی های طبیعی و انسانی خاص خود

شکل ۳- کاشت برنج در شمال ایران، جلوه ای از هماهنگی و همگونی بین محیط و فعالیت های انسانی

www.my-dars.ir

براین مبنا که هر ناحیه از کره زمین دارای ویژگی های خاص خود است، پس می توان ناحیه را چنین تعریف کرد؛

ناحیه بخشی از سطح زمین است که ویژگی های جغرافیایی (از نظر طبیعی و انسانی) همگون و خاصی دارد به طوری که با بخش های مجاور خود متفاوت است.

بر این اساس دو نکته اصلی در تعریف ناحیه عبارتند از:

- ۱- ویژگی اصلی هر ناحیه وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی در آن است
- ۲- هر ناحیه جغرافیایی به درجه ای از همگونی و یکپارچگی رسیده بطوری که از سایر بخش های پیرامون خود متمایز می شود و با آنها تفاوت دارد.

مثلا در شکل زیر بر اساس بارش مناطقی که از نظر بارش شرایط مشابهی داشته اند در یک گروه طبقه بندی شده اند که بر همین اساس نواحی بارشی ایران بر روی نقشه ترسیم شده است

شکل ۴-نواحی بارشی ایران

ناحیه بندی

با توجه به وسعت کره زمین جغرافیدانان سطح زمین را به واحدهای جغرافیایی که در آنها پدیده ها دارای همگونی و وحدت هستند تقسیم کرده و سپس مورد مطالعه قرار می دهند .

تعریف ناحیه بندی:

وقتی ما یک محیط جغرافیایی را بر اساس معیارهایی به واحدهای کوچکتر تقسیم کنیم به طوری که هر واحد با واحد مجاورش تفاوت داشته باشد در واقع ناحیه بندی کرده ایم .

درواقع هدف از ناحیه بندی ،شناخت بهتر مکان های مختلف و علمی کردن مطالعات درباره این مکان ها به منظور طراحی برنامه ریزی صحیح تر برای مکان هاست

شکل ۵- ناحیه بندی سیاسی؛ تقسیم بندی ایالتی کشور ایالات متحده آمریکا

معیارهای ناحیه بندی

قبل از اینکه به معیارهای ناحیه بندی بپردازیم لازم است به چند نکته توجه کنیم :

- ۱- جغرافیدانان برای تعیین حدود یک ناحیه یک یا چند معیار را در نظر می‌گیرند و بر اساس این معیارها حدود و مرزهای نواحی را روی نقشه مشخص می‌کنند
- ۲- ناحیه بندی کاری صرفاً جغرافیایی است و بر اساس طرز تفکر یک جغرافیدان و شیوه کار و انجام می‌شود و انتخاب معیارها برای تعیین حدود یک ناحیه به هدف مطالعه و تحقیق جغرافیدان بستگی دارد.

به طور کلی برای ناحیه بندی از دو نوع معیار استفاده می‌شود:

- ۱- معیارهای ناحیه بندی بر اساس عوامل طبیعی
- ۲- معیارهای ناحیه بندی بر اساس عوامل انسانی

الف- معیارهای ناحیه بندی بر اساس عوامل طبیعی

برای ناحیه بندی بر اساس معیارهای طبیعی از ملاک‌های مختلفی استفاده می‌شود که برخی از مهم‌ترین آنها عبارتند از:

- ۱- ناحیه بندی بر اساس ناهمواری‌ها (مثل ناحیه کوهستانی، ناحیه جلگه ای و...)

شکل زیر ناحیه بندی ایران را بر اساس ناهمواریها نشان می‌دهد

شکل ۶: ناحیه بندی ایران بر اساس معیار های طبیعی؛ ناهمواری ها

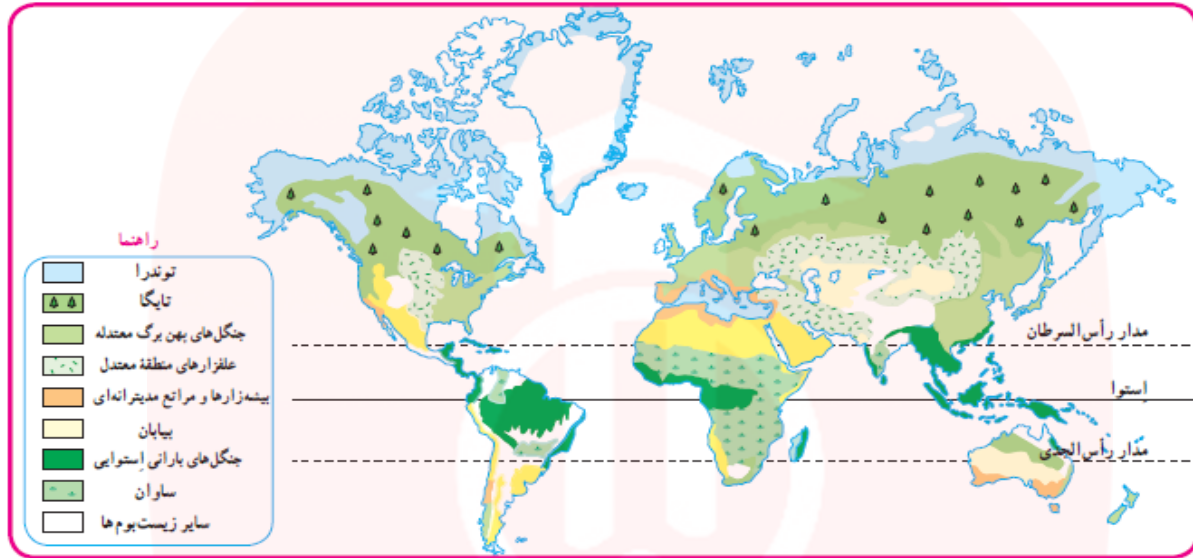
۲-- ناحیه بندی بر اساس آب و هوا (مثل ناحیه آب و هوای گرم و شرجی، ناحیه آب و هوای سرد و خشک و...) شکل زیر ناحیه بندی ایران را بر اساس معیار آب و هوا (دما و بارش) نشان داده است.

شکل ۷: ناحیه بندی ایران بر اساس معیار های طبیعی؛ آب و هوا

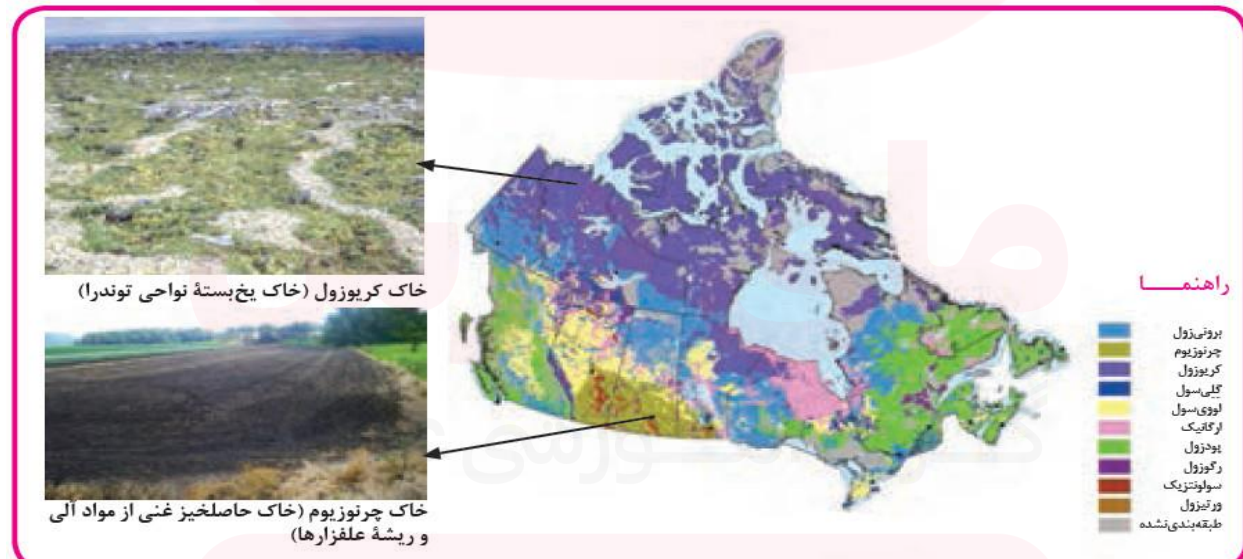
www.my-dars.ir

۳- ناحیه بندی براساس پوشش گیاهی و زندگی جانوری: زیست بوم ها جز نواحی طبیعی هستند که هر یک با توجه به پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی که دارند از سایر زیست بومها جدا می شوند (مثل زیست بوم توندرا، زیست بوم تایگا و...)

شکل ۸: ناحیه بندی جهان براساس معیار های طبیعی؛ انواع زیست بوم ها

۴- ناحیه بندی براساس نوع خاک (مثل ناحیه خاک های رسی، ناحیه خاک های شنی و...) نوع خاک ناحیه هایی متمایز از یکدیگر بوجود می آورد و بر نوع پوشش گیاهی و نوع کشت و... اثر می گذارد

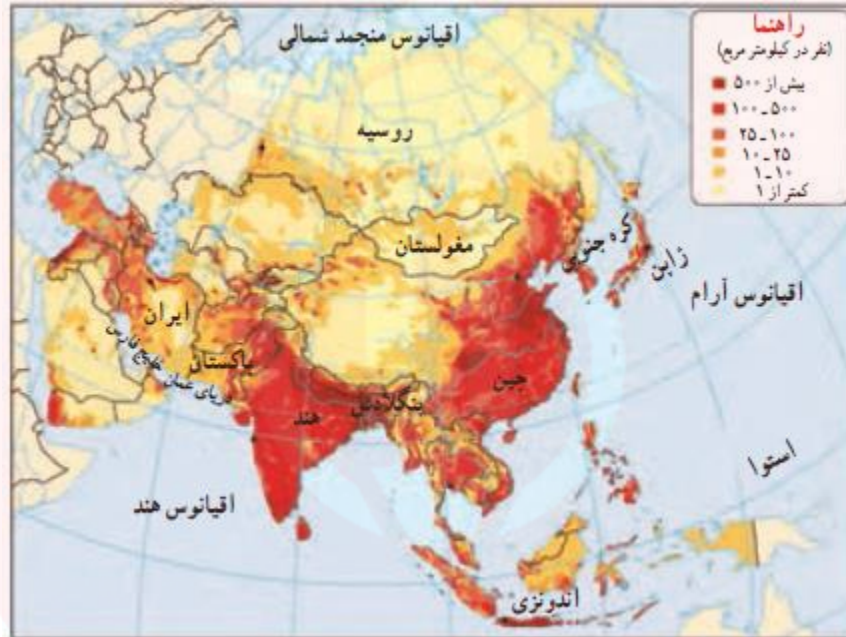
شکل ۹: ناحیه بندی براساس معیار های طبیعی؛ نواحی خاک کانادا

ب- معیار های ناحیه بندی بر اساس عوامل انسانی

برای ناحیه بندی براساس معیارهای انسانی، از ملاک های مختلفی استفاده می شود که برخی از مهم ترین آنها عبارتند از:

۱- جمعیت: (مانند نواحی پر جمعیت، نواحی کم جمعیت و...)

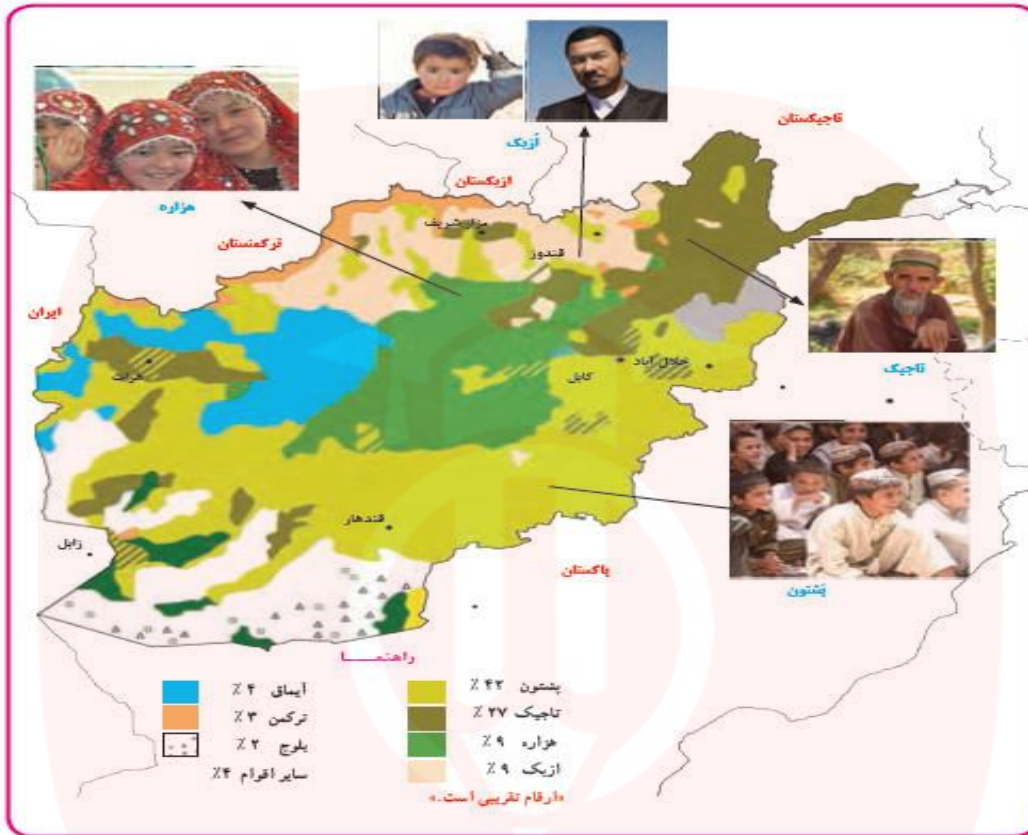
چنانکه نقشه زیر نشان می دهد در آسیا جمعیت در همه جا بطور یکسان پراکنده نشده است، بنابراین بر همین اساس ما می توانیم ابتدا قاره آسیا را از نظر جمعیت ناحیه بندی کرده و سپس ویژگی های هر بخش را مورد مطالعه قرار دهیم

شکل ۱۰: ناحیه بندی براساس معیار های انسانی؛ پراکندگی جمعیت در جهان

۲- ناحیه بندی براساس قومیت: (مثل ناحیه قوم هزاره، ناحیه قوم پشتون در افغانستان)

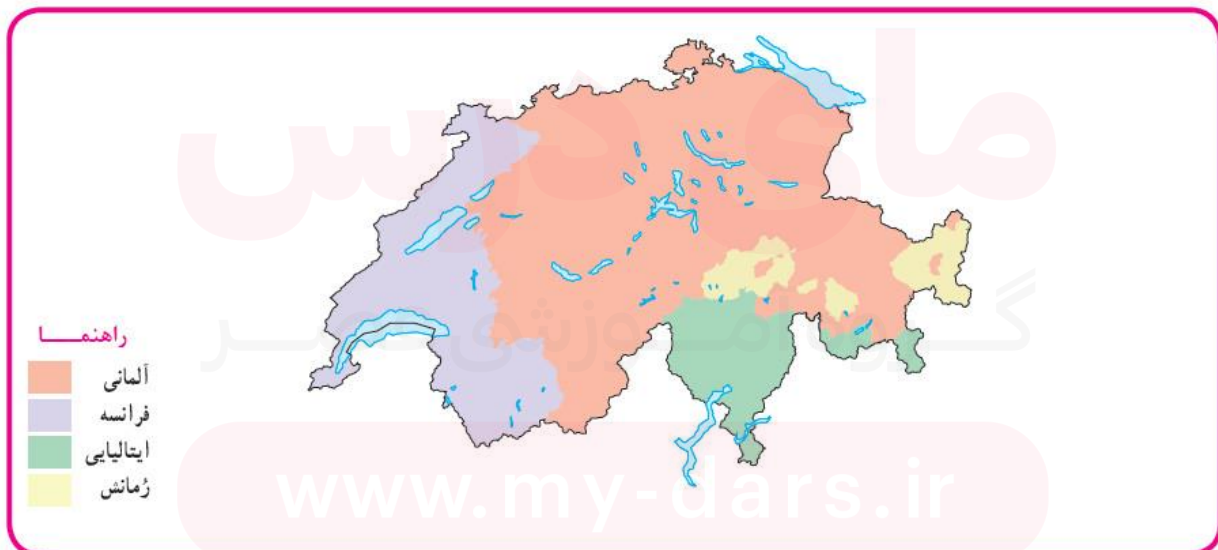
شکل زیر نشان می دهد که اقوام مختلف هر یک در بخش خاصی از کشور افغانستان زندگی می کنند

شکل ۱۱: ناحیه بندی بر اساس معیار های انسانی؛ پراکندگی اقوام در افغانستان

۳- ناحیه بندی بر اساس زبان: (مثل ناحیه انگلیسی زبان، ناحیه عرب زبان و...)

مثلا چنانکه در شکل زیر ملاحظه می فرمایید در کشور سوئیس چهار زبان رسمی وجود دارد

شکل ۱۲: ناحیه بندی بر اساس معیار های انسانی؛ پراکندگی نواحی زبانی اصلی در سوئیس

۴- ناحیه بندی بر اساس دین: (مثل ناحیه پیروان دین اسلام، ناحیه پیروان دین مسیحیت و ...)

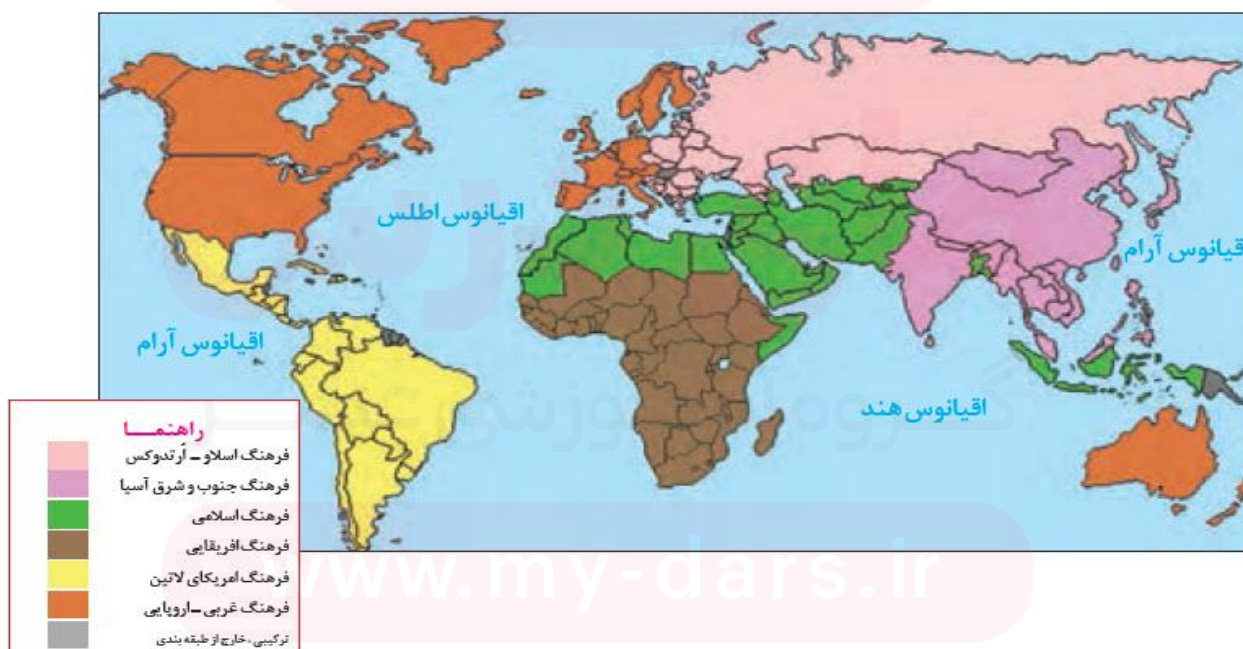

شکل ۱۳: ناحیه بندی بر اساس معیار های انسانی؛ پراکندگی ادیان در جهان

۵- ناحیه بندی بر اساس فرهنگ: (مثل ناحیه فرهنگ آنگلوساکسون، ناحیه فرهنگ لاتینی و ... در جهان)

فرهنگ را رفتار جمعی مشترک افراد یک جامعه تعریف کرده اند. بر این اساس ما می توانیم جهان را بر اساس محدوده های جغرافیایی که فرهنگ مشترک دارند تقسیم بندی کنیم

شکل زیر ناحیه بندی مناطق مختلف جهان را بر اساس فرهنگ غالب نشان می دهد

شکل ۱۴: ناحیه بندی بر اساس معیار های انسانی؛ پراکندگی انواع فرهنگ در جهان

۶- ناحیه بندی بر اساس نوع فعالیت های اقتصادی غالب: (مثل ناحیه صنعتی، ناحیه کشاورزی و...)

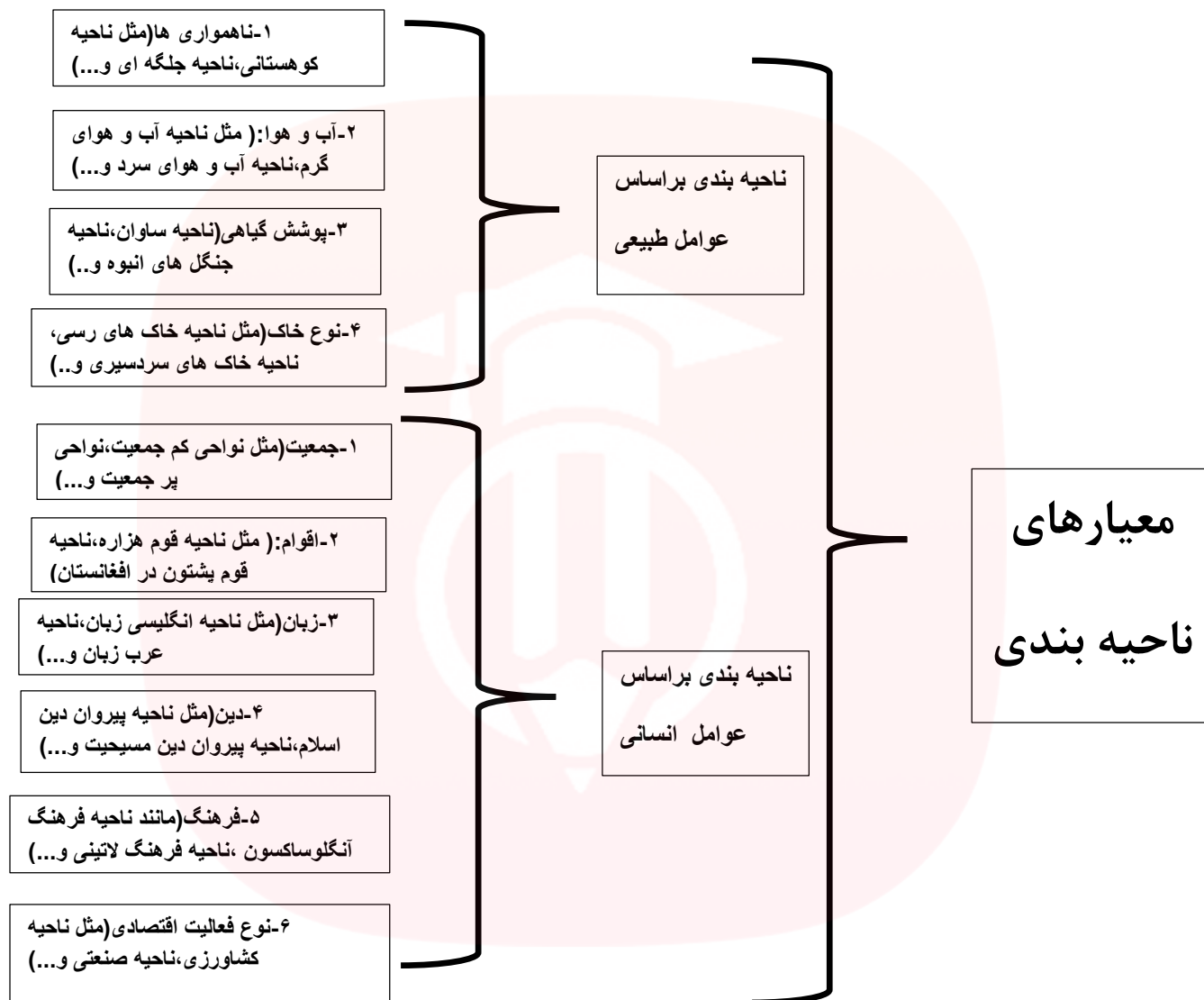

شکل ۱۵: ناحیه بندی بر اساس معیار های انسانی؛ پراکندگی نواحی صنعتی در اروپا

مای دارس
گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

در یک جمع بندی کلی معیار های ناحیه بندی را می توان به شکل زیر بیان نمود

سوالات مهم درس

- ۱- از نظر ویژگی های جغرافیایی هر محیط جغرافیایی دارای دونوع ویژگی است. آنها کدامند؟ نام ببرید با یک مثال برای هر کدام
- ۲- ناحیه را تعریف کنید
- ۳- دونکته اصلی در تعریف ناحیه کدامند؟
- ۴- منظور از ناحیه بندی کردن یک محیط جغرافیایی چیست؟
- ۵- هدف از ناحیه بندی در جغرافیا چیست؟
- ۶- معیار های ناحیه بندی در جغرافیا به طور کلی به چند دسته تقسیم می شوند نام ببرید
- ۷- مهم ترین معیارهای ناحیه بندی جغرافیایی براساس عوامل طبیعی کدامند؟ با ذکر یک مثال برای هر کدام
- ۸- مهم ترین معیارهای ناحیه بندی جغرافیایی براساس عوامل انسانی کدامند؟ با ذکر یک مثال برای هر کدام
- ۹- مشخص کنید که کدامیک از موارد زیر بر مبنای عوامل طبیعی و کدامیک براساس عوامل انسانی طبقه بندی شده اند؟
 - الف- ناحیه شیعه نشین ()
 - ب- ناحیه توندر ()
 - ج- ناحیه آب و هوای معتدل ()
 - د- ناحیه کوههای جنوب شرق ()
 - ه- ناحیه کرد نشین ()
- ۱۰- برای هر یک از معیار های انسانی و طبیعی زیر دو مثال ذکر کنید
 - الف- قومیت ()
 - ب- ناهمواری ها ()
 - ج- آب و هوا ()
 - د- زبان ()
 - ه- جمعیت ()
 - و- فرهنگ ()
- ۱۱- میان اجزاء هر پدیده یا مکان جغرافیایی نوعی ----- و ----- وجود دارد.
- ۱۲- یکی از کار های جغرافیدانان مطالعه تفاوت ها و ----- بین مکان هاست.
- ۱۳- انتخاب معیار ها برای تعیین حدود یک ناحیه به ----- بستگی دارد.
- ۱۴- در کشور ----- چهار زبان رسمی وجود دارد.
- ۱۵- جغرافیدانان برای تعیین حدود یک ناحیه یک معیار را در نظر می گیرند (ص/غ)